

Т. Борсяк. Архівні документи про діяльність Петра Холодного на посаді Міністра освіти Директорії УНР (за документами ЦДАВО України). 2017

Петро Іванович Холодний - видатний маляр-імпресіоніст, педагог і громадський діяч, який у роки Української революції відіграв велику роль у відродженні національної школи та формуванні нової системи управління освітою в Україні. Обіймаючи посади товариша (заступника) міністра освіти періоду Центральної ради та Гетьманату П. Скоропадського, заступника міністра та міністра освіти за часів Директорії, П. Холодний брав активну участь у розробці проекту єдиної школи, проекту плану управління освітою та процесом українізації навчальних закладів усіх типів.

Народився Петро Іванович Холодний 18 грудня 1876 р. в м. Переяславі на Полтавщині (Ф. 1868. Оп. 1. Спр. 1). В його родоводі були шляхтичі, торговці, шевці. Дід Петра Івановича по батьковій лінії був бургомістром, батько-міським головою, материнська лінія йшла з роду Забіяків, що були художниками-іконописцями. Родина Холодних шанувала українську мову, культуру, звичаї. У восьмирічному віці батьки відділи хлопця до 4-ї київської гімназії. В останні два роки навчання юнак відвідував вечірні заняття художньої школи під керівництвом відомого митця Миколи Мурашка. Безвинне малярське захоплення перетворилося на улюблену справу.

По закінченні гімназії в 1894 р. П. Холодний поступив на природничий відділ фізико-математичного факультету Київського університету св. Володимира, котрий закінчив 1898 р. з дипломом I ступеня (Ф. 1868. Оп. 1. Спр. 1).

Досліджуючи документи з діяльності П. І. Холодного на посаді Міністра народної освіти треба розпочати з ф. 1868 - Холодний Петро Іванович (1874-1930) - державний діяч, художник, член Української Центральної Ради, міністр

освіти Директорії УНР, який зберігається в ЦДАВО України. Фонд налічує 4 справи за 1920-1922 рр. Аналіз справ дає підстави стверджувати, що надходження та оформлення документів відбулося впродовж 1920-х рр., коли П. І. Холодний перебував у містах Тарнові та Львові. Наявні матеріали характеризують еміграційний період його культуротворчої діяльності, а не роботи в Міністерстві народної освіти. Справи представлені автобіографічними відомостями П. І. Холодного, службовими посвідченнями, запрошеннями, проханнями тощо. Найбільший масив інформації міститься у досить значній кількості листів до П. Холодного з боку відомих діячів того часу.

Особливо цінною є автобіографія П. І. Холодного, написана ним 24 травня 1921 р. в м.Тарнові. Вона включає в себе коротку інформацію про основні етапи його життя від народження до вибуття в еміграцію. “Народився в Переяслові, Полтавської губернії, 18 грудня 1876 р. Скінчив Київську 4 гімназію в 1894 р. Вступив до Київського університету св. Володимира на природничий відділ фізико-математичного факультету, звідки вийшов з дипломом І ст. в 1898 р...” (Ф. 1868. Оп. 1. Спр. 1).

Документи проливають світло на культурно-освітню працю П. Холодного в м. Тарнові, на його перспективи щодо переїзду на роботу в Українську господарську академію в м. Подєбрадах; з'ясовують зовсім невідомі деталі його праці над реставрацією Зарваницької ікони Божої Матері, виготовленням обкладинок до українських часописів, щодо організаційної роботи по створенню Гуртка діячів українського мистецтва, який консолідував кращі мистецькі сили Галичини та емігрантів Наддніпрянщини та ін.

Особливий інтерес складає досить чисельна добірка листів, здебільшого на адресу П. І. Холодного. В справі є листи від відомих культурно-освітніх діячів того часу - С. Сірополка, П. Ковжуна, В. Січинського, Б. Іваницького та ін. Ряд листів написав й сам П. Холодний, у т.ч. й на адресу свого сина Петра Холодного (молодшого). Географія листування представлена здебільшого межами Польщі, хоча є окремі листи з радянської України, наприклад, про долю

родини П. І. Холодного, яка залишилася в УРСР.¹

Початок Української революції радикально змінив життя і діяльність П. І. Холодного. В своїй автобіографії він коротко охарактеризував діяльність цього періоду: «Коли почалась революція 1917 р. зайнявся справами української школи, спочатку як член товариства шкільної освіти, як ректор Першої Київської української гімназії, а потім як товариш Генерального секретаря освіти, товариш міністра, керуючий Міністерством до 16 листопада 1921 р., коли подався на демісію... » (Ф. 1868. Оп. 1. Спр. 1).

Одним із перших кроків П. Холодного на шляху відродження української школи була його діяльність у Всеукраїнському товаристві шкільної освіти. Товариство очолив І. Стешенко, а його заступником став П. Холодний. Основними завданнями товариства були заснування українських шкіл різних типів, проведення українізації існуючих шкіл, підготовка українських учителів та підручників. Завдяки діяльності Всеукраїнського товариства шкільної освіти 18 березня 1917 р. було відкрито Першу Київську українську гімназію, директором якої було обрано П. Холодний.

В червні 1917 р. було сформовано Генеральний секретаріат — перший український уряд. Генеральним секретарем у справах освіти призначили І. Стешенка, а П. Холодний був призначений товаришем (заступником) генерального секретаря освіти про що свідчить протокол № 7 засідання Генерального Секретаріату УЦР — про кандидатуру Холодного на посаду товариша (заступника) Секретаря освіти (Ф. 2592. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 10). З входженням до керівного складу Генерального секретарства освіти він приступив до активної державної, педагогічної діяльності. Реформа системи шкільної освіти в Україні стала пріоритетною для П. Холодного та увійшла в історію під назвою “Єдина школа”. С. Сірополко відзначив це так: «В ту працю вложив він багато енергії, і в тій праці, як у дзеркалі, відбивається все духове

---

¹Телячий Ю. В. Загальна характеристика особового фонду П. І. Холодного в ЦДАВО України. Петро Іванович Холодний 1876-1930 рр. Життя в ім'я України. Збірник наукових статей за матеріалами круглого столу. Кам'янець-Подільський 2007 р. сс.223-225

обличчя П. Холодного: глибоке теоретичне знання, багатий педагогічний досвід, натхнення мистецької творчості та палка любов Батьківщини»². Під його керівництвом була проведена велика робота з підготовки до нового навчального року, організовувались вчительські курси, які відбулися майже в усіх повітах України. Для початкових шкіл були надруковані необхідні українські підручники і термінологічні словники. Над розробкою плану єдиної школи з весни 1917 р. працювала шкільна комісія Всеукраїнського товариства шкільної освіти. В загальних рисах вже влітку 1917 р. документ був готовий. Від імені комісії П. Холодний виніс його на розгляд Першого Всеукраїнського педагогічного з'їзду, що відбувся в Києві 10-12 серпня 1917 р. та виступив з доповіддю, в якій були визначені основні принципи реформування освіти в Україні. З'їзд ухвалив документ.

П. Холодний мав великий авторитет серед співробітників Секретарства освіти та українського вчительства. Він завжди був центром об'єднання односторонців у складних ситуаціях. Про що свідчать спогади Л. Білецького про П. Холодного: “Познайомився з Петром Холодним ще р. 1914, коли вступав учителем до комерційної школи товариства учителів. Директором цієї школи як раз і був Петро Іванович. Керував він школою в переважній мірі своїм глибоким моральним авторитетом. Треба зазначити, що в цій школі склад педагогічного персоналу складався з більшої половини російського вчительства, правда демократичного але й російсько-централістичного, але серед цієї вчительської громади Петро Іванович користувався великою пошаною...” (Ф. 3876. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 64зв.- 69). С. Русова зустріч з П. І. Холодним згадує так: “ В Києві 1910 р. я ввійшла в склад учителької колегії Комерційної школи І Учительського товариства під директором П. І. Холодного, тоді професора хемії в Політехнічному Інституті... Учителі йшли туди все молоді, завзяті й працювали з запалом, особливо в школі П. І. Холодного. Учителі збирались на засідання

---

2 Сірополко С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876-1930): Збірник матеріалів. - Львів, 1936. - С.62

педагогічної ради і до глибокої ночі иноді обмірковували поведження учнів, свої власні помилки і Петро Холодний був душею цих нарад. Він був природжений педагог, дуже добре розумів дитячу й юнацьку психологію, був дуже справедливий і міг ставитися цілком об'єктивно до всякого вчинку учня. За ці його риси діти любили його й відважно признавались до усіх своїх злих і добрих учинків”.³

Відповідно до посади П. Холодний проводив значну роботу на засіданнях Генеральної шкільної ради при секретарстві освіти. З 17 січня 1918 р. він був головою на всіх засіданнях шкільної ради (Ф. 2581. Оп.1. Спр. 1. Арк. 16, 18-24, 65-73, 75-78, 85-86). 11- 15 грудня 1917 р. в Генеральному секретарстві освіти відбулася нарада з питань організації професійної освіти. Головою наради було обрано П. Холодного. Резолюції наради визначили основні принципи розвитку професійної освіти. Крім того, було визнано необхідним створити при Генеральному секретарстві освіти Раду професійної освіти, голова якої затверджувався міністром освіти як його заступник.

Спеціальна комісія, створена Генеральною шкільною радою, розробляла проект плану шкільного управління в Україні. П. Холодний брав активну участь у роботі комісії. 15-20 грудня 1917 р. в Києві відбулася нарада в справі організації народної освіти в Україні. Доповідь «План управління справою освіти на Україні» була прочитана П. Холодним. Делегати наради ухвалили проект плану з поправками, які були внесені при його обговоренні.

Як авторитетний педагог і заступник генерального секретаря освіти П. Холодний був головою багатьох комісій, які працювали при секретарстві освіти. З цього приводу міністр освіти В. Прокопович відзначав: “На П.І. в міністерстві лежала вся організаційна справа, вся внутрішня робота, він головував у безлічі комісій, направляв їх працю в одне річище, підготовлював законопроекти”⁴. Так, наприклад, П. Холодний був головою комісії з розподілу

3Русова С. Мої спомини. - Львів.- Видавництво кооператива “Хортиця” - 1937р.. - С.187.

4Сірополко С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876-1930): Збірник матеріалів. - Львів, 1936. - С.48.

шкіл між окремими національностями, з реорганізації «інституту шляхетних дівчат» у звичайну школу, з розробки програми російської мови в єдиній школі тощо (Ф. 2581. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 1-3; Спр. 6. Арк. 1- 2; Спр. 11. Арк. 18, 26).

Значне місце в роботі П. Холодного в міністерстві займала Рада міністра освіти, яка була створена у березні 1918 р. Він був членом Ради і брав участь в обговоренні та вирішенні найважливіших проблем діяльності департаментів і відділів Міністерства освіти (Ф. 2581. Оп.1. Спр. 14. Арк. 125).

Під час евакуації Центральної ради з Києва П. Холодний не встиг виїхати і був змушений переховуватися, хоча йому й гарантувалася особиста безпека від наркома освіти більшовицького уряду В. П. Затонського. С. Русова писала про ці дні так: “Через те, що Затонський був слухачем П.І. Холодного в Київській політехніці, ми прохали його дати нам слово, що проти Холодного не буде зроблено нічого злого. І справді, Холодний міг більш-менш відкрити своє інкогніто і ніхто до нього не присікався”⁵.

З поверненням до Києва Генеральний секретаріат був перейменований в Раду Народних Міністрів. Рада Народних Міністрів УНР 29 січня 1918 р. доручила П. Христюку виконувати обов'язки міністра народної освіти, а вже 10 березня 1918 р., звільнила від виконання обов'язків міністра освіти і доручила П. Холодному виконувати обов'язки міністра освіти УНР (Ф. 2581. Оп. 2. Спр.1. Арк. 27). Але вже 24 березня 1918 р. міністром освіти був призначений В. Прокопович.

Прихід до влади гетьмана П. Скоропадського призвів до змін у керівництві Міністерства народної освіти, зокрема, міністром освіти у травні 1918 р. став М. Василенко (Ф. 2201. Оп. 1. Спр. 50. Арк. 6-7).

У спогадах Л. Білецького є коротке повідомлення про вибір товариша (заступника) міністра освіти: “М. Василенко дав дуже хорошу оцінку попередньої діяльності Петра Івановича і заяву, що коли П.І. захоче, буде залишений на попереднім своїм становищі. Хоч, добавив новий міністр,

---

⁵ Русова С. Мої спомини. - Львів.- Видавництво кооператива “Хортиця” - 1937р.. - С.210.

товариш міністра то є alter ego самого міністра, а він, М. Василенко, не може ручатись, що П. І. буде відбивати його стремління і думки... І на такого alter ego М. Василенко запросив П. Я. Дорошенка...” (Ф. 3876. Оп.1. Спр. 3. Арк. 67). Проте вже 15 травня 1918 р. товаришем міністра освіти був призначений П. Холодний (Ф. 2201. Оп.1. Спр. 50. Арк. 17).

Генеральна шкільна рада продовжувала свою роботу, на її засіданнях, як і раніше, був головою П. Холодний. Протягом травня-червня 1918 р. на її зборах розглядалися питання реорганізації Генеральної шкільної ради, призначення повітових та губернських комісарів освіти та ін. (ф.2201, оп.1, спр.6, арк. 3-21). Міністр освіти М. Василенко відновив роботу з розробки нового проекту плану управління освітою в Україні. Була організована спеціальна комісія під головуванням В. Науменка, яка розробила “Проект тимчасового закону про управління шкільними справами на Україні” (Ф. 2201. Оп.1. Спр. 93. Арк. 24). Членом комісії був і П. Холодний, який брав участь майже у всіх засіданнях комісії (Ф. 2201. Оп. 1. Спр. 93. Арк. 35-51, 53-58).

П. Холодний, як заступник міністра освіти, залишився членом Ради міністра, активна робота якої розпочалася восени 1918 р. Протягом жовтня-грудня 1918 р. розглядалися питання про педагогічні ради у середніх школах, про перегляд правил курсів для дорослих, про трудову та професійну освіту. Комісія регулярно збиралася протягом листопада-грудня 1918 р. (Ф. 2201. Оп.1. Спр. 4. Арк. 8, 11-13). Важливою подією для П. Холодного було відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету, де він виступив з вітальним словом від Міністерства народної освіти і мистецтв, подякував гетьманові П. Скоропадському за заснування університету, привітав професорів і студентів, побажав їм “успішної праці для добра України”.

Під час перебування на посаді міністра освіти П. Стебницького (Ф. 3766. Оп. 2. Спр. 3. Арк.30) та В. Науменка (Ф. 3766. Оп. 2. Спр. 3. Арк. 39) незмінним заступником був П. Холодний. Водночас, наказ В. Науменка про залучення учнівської молоді до боротьби проти військ Директорії змусив П.

Холодного подати у відставку. 2 грудня 1918 р. П. Холодний звільнився з посади товариша міністра народної освіти за власним бажанням. Його звільнення було затверджено наказом П. Скоропадського (Ф. 2201. Оп. 1. Спр. 144. Арк. 101).

Виконуючи рішення Українського революційного комітету м. Києва та Ради комісарів міністерств УНР, П. Холодний підписав наказ від 17 грудня 1918 р. про тимчасове припинення виконання законів і розпоряджень гетьманського уряду з 15 листопада 1918 р. до особливого розпорядження (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 2. Арк.1; Спр. 37. Арк. 1).

В першому уряді Директорії УНР Петро Іванович Холодний працював в.о. міністра освіти. Так, 26 грудня 1918 р. його було призначено виконуючим обов'язки Міністра освіти в новому складі Ради народних міністрів (Ф. 1429. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 2). А вже 27 грудня 1918 р. П. Холодний видає наказ по Міністерству народної освіти про урядовців, що перебували в добровольчій армії (Ф. 2582, Оп. 1. Спр. 37. Арк. 3). Міністерство народної освіти на той час очолював проф. І. Огієнко .

На виконання Закону Директорії про державну мову від 1 січня 1919 р., Міністерство народної освіти проводило активну роботу з українізації шкіл, про що свідчать документи ЦДАВО України: лист товариша Міністра народної освіти П. Холодного до губернських комісарів по освіті та до директорів середніх шкіл і начальників дівочих гімназій про обов'язковий перехід всіх шкіл на викладання української мови та про порушення виконання цього закону (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 131. Арк. 96); наказ по Міністерству народної освіти від 30 січня 1919 р. про українізацію шкіл України за підписами Міністра І. Огієнка, товариша Міністра П. Холодного (Ф. 2582. Оп.1. Спр. 130. Арк. 22); лист Комісара Міністерства народної освіти П. Холодного до комісаріатів Київської, Одеської, Харківської шкільних округ про листування українською мовою (Ф. 2582. Оп.1. Спр. 130. Арк. 10). Не забували і про духовне виховання учнів: П. Холодний як Керуючий Міністерством народної освіти листувався з вчителями всіх шкіл про викладання Закону Божого та Святого Письма

українською мовою (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 34. Арк. 4).

Під час виконання обов'язків Міністра народної освіти Петром Холодним 9 січня 1919 р. (наказ Директорії УНР) на посаду директора департаменту позашкільної та дошкільної освіти було затверджено видатну освітянку Софію Русову. (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 16. Арк. 131).

За день до об'єднання УНР та ЗУНР, 21 січня 1919 р. П. Холодний проводить нараду директорів середніх шкіл у справі святкування об'єднання Західної та Східної Українських Республік: “ Щоб всіх учнів було звільнено від навчання... По всіх школах як м. Києва так і по всій Україні, як в найближчі часи улаштувати відчити, дитячі ранки, або вечірки зі співами і музикою для роз'яснення національного свята...” (Ф. 2582. Оп.1. Спр. 74. Арк. 4).

Під час перебування Міністерства освіти і мистецтв у Києві П. Холодний працював над підготовкою нового проекту управління освітою, брав участь у засіданнях наради при міністрі освіти, займався розробкою реконструкції Генеральної шкільної ради тощо.

28 січня 1919 р. частина урядовців на чолі з І. Огієнком виїхала разом з урядом до Вінниці, а з 22 лютого - до Кам'янця-Подільського. Найважливішими здобутками цього періоду можна вважати завершення роботи над проектом плану управління освітою в УНР, який був затверджений Директорією 24 лютого 1919 р., та розробку законопроекту про безкоштовне і обов'язкове початкове навчання, затвердженого 12 квітня 1919 р.

У складних умовах перебування урядових установ у Кам'янці-Подільському Міністерство освіти і мистецтв, яке очолював А. Крушельницький продовжувало курс на реформування української школи. Цією проблемою продовжував займатися П. І. Холодний. У Кам'янці-Подільському була завершена робота над першою частиною проекту єдиної школи в Україні, провідна роль у якій належала П. Холодному. Він був присутнім на засіданнях комісій з усіх предметів, які розробляли програми для єдиної школи. Для остаточного розгляду проекту була створена комісія з 29 осіб на чолі з П.

Холодним, яка переглянула всі програми і внесла відповідні зміни в розклад годин. Після розгляду Радою міністра освіти проект єдиної школи був відредагований і підготовлений до друку (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 140. Арк. 55-62). Перша частина проекту єдиної школи була надрукована в Кам'янці-Подільському в 1919 р. Як відзначив В. Прокопович, “Ухвалений Радою міністрів законопроект про єдину школу - школу сучасну, національну, справжню народню, - це діло його життя. Це пам'ятник найкращий його творцеві - П. Холодному”.⁶

25 липня 1919 р. А. Крушельницький, в знак незгоди з курсом уряду Б. Мартоса, подав у відставку, доручивши керівництво справами Міністерства освіти товаришу (заступнику) П. Холодному (Ф. 2582. Оп.1. Спр.2. Арк. 116). Але незважаючи на це, 19 вересня 1919 р. наказом товариша міністра П. Холодного, Крушельницький А. був призначений радником Міністерства народної освіти (Ф. 2582. Оп.1. Спр. 23. Арк. 40). З метою налагодження видання шкільних підручників і посібників за кордоном та закупівлі навчального приладдя для всіх типів шкіл УНР наказом товариша Міністра народної освіти П. Холодного від 30 вересня 1919 р. А. Крушельницькому, як раднику міністерства, було доручено організувати педагогічну місію у Відні (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 207). У документах Міністерства народної освіти відклялося листування А. Крушельницького з П. Холодним у справі друку книжок (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 36. Арк. 98-115, 124, 128-129; Спр. 128. Арк.39-42); доповідь П. Холодного до затвердження штатів педагогічної місії у Відні (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 145-146); лист Голови Директорії С. Петлюри до П. Холодного про звільнення А. Крушельницького з посади Голови педагогічної місії у Відні та про ліквідування місії (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 36. Арк. 77). 30 квітня 1921 р. А. Крушельницький був звільнений з посади радника Міністра народної освіти наказом Голови РНМ В. Прокоповича та Керуючого

---

6 Прокопович В. Пам'яті П.І. Холодного // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876-1930): Збірник матеріалів. - Львів, 1936. - С. 48.

Міністерством освіти П. Холодним (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 8. Арк. 12).

У листопаді 1919 р. наступ більшовиків та окупація Польщею частини українських земель змусили уряд прийняти рішення про евакуацію та розпуск усіх урядових структур. Після вимушеного від'їзду Директорії та Ради Народних Міністрів 16 листопада 1919 р. вищу українську владу у містах і кількох повітах Поділля представляв спеціально залишений керівництвом республіки Головноуповноважений уряду І. І. Огієнко з підлеглим йому комітетом (згодом — радою), до якого увійшло по одному представнику від різних міністерств. Наказом Головноуповноваженого Уряду УНР від 6 березня 1920 р. товариша Міністра народної освіти П. І. Холодного було призначено товаришем Головноуповноваженого Уряду УНР (Ф. 1131. Оп. 1. Спр. 18. Арк. 58). В цей період керуючий Міністерством народної освіти П. Холодний листується з Губкомісаром освіти Поділля про передачу всіх типів шкіл на території України в підпорядкування Головноуповноваженого Уряду УНР (Ф. 2582. Оп.3. Спр. 26. Арк. 4).

Міністерство освіти відновило свою діяльність у квітні - на початку травня 1920 р. 31 травня 1920 р. наказом Директорії УНР Товаришу Міністра народної освіти Холодному доручається керування Міністерством народної освіти (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 2). За підписами Голови Директорії Петлюри та керуючого Міністерством освіти П. Холодним наказом Директорії від 25 жовтня 1920 р. було призначено товаришем Міністра народної освіти С. Сірополка (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 10. Арк. 31).

Після евакуації Міністерство народної освіти відновило роботу в Тарнові, де перебував і уряд. За відомостями П. Холодного, станом на 1 січня 1921 р. 37 службовців одержували утримання в Міністерстві освіти, а 31 грудня 1921 р. в його складі залишилось 8 урядовців. П. Холодний доповідав Голові Ради Народних Міністрів про роботу міністерства в Тарнові: “Міністерство народної освіти працює зараз в складі в.о. Міністра П. Холодного, Товариша Міністра С. Сірополка, Головноуправляючого справами мистецтва П. Зайцева, віце-

директора, 3 діловода і одного прикомандированого до МНО губерніяльного комісара освіти. В Тарнові також перебувають до 15 чоловік професорів і учителів середніх та нижчих початкових шкіл... В Тарнові МНО проводить біжучу роботу. Готує до друку другу книжку проекту Єдиної школи. Зробило підготовчу роботу для організації культурно-просвітньої справи в таборах. З ініціативи представника МНО в Ченстохові для дітей біженців відкрита гімназія і дитячий садок, курси для дорослих...” (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 6. Арк. 3-4). У документах Міністерства народної освіти зберігаються короткий огляд діяльності Міністерства народної освіти на 1 лютого 1921 р. (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 27. Арк. 8) та звіт П. І. Холодного від 29 березня 1921 р. до Голови Ради Народних Міністрів про роботу Міністерства народної освіти (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 61. Арк.9).

Одним із важливих напрямів діяльності Міністерства освіти в Тарнові було завершення розробки статуту єдиної школи. 17 червня 1921 р. Рада Республіки ухвалила статут єдиної школи й висловила подяку міністрові освіти П. Холодному за активну участь в його підготовці⁷. Серед документів Міністерства Народної освіти зберігаються Статут Єдиної школи в УНР (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 114. Арк. 1-17) та Статут батьківського комітету Єдиної національно-державної школи (Ф. 2582. Оп. 2. Спр.137. Арк. 40). Продовжуючи тему єдиної школи слід відзначити пояснення П. Холодного до зауважень Міністерства шляхів до статуту єдиної школи (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 167. Арк. 5). Також П. Холодним були розроблені інструкції для вихователів Єдиної національно-державної школи (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 137. Арк. 33) та бібліотекарів Єдиної національно-державної школи підписана (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 137. Арк. 44-48). У документах Міністерства народної освіти відклалися передмови П. Холодного до другої книги “Проекту Єдиної школи на Україні” (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 43. Арк. 20-21; Спр. 148. Арк.6)

---

⁷ Сірополко С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876-1930): Збірник матеріалів. - Львів, 1936. - С. 66.

За часів перебування П. І. Холодний на посаді товариша міністра та міністра народної освіти були відкриті: школи в с. Юрківці Ямпільського району Подільській губернії (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 58. Арк. 37-38), в м. Томашпіль Ямпільського повіту (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 58. Арк. 91-92), рівнобіжні класи в Уланівській та Хмільницькій вищих початкових школах (Ф. 2582. Оп.1.Спр. 58. Арк. 97-98), початкові школи в м. Зятківцях Гайсинського повіту (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 58. Арк. 99), в с. Муховцях Брацлавського повіту (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 58. Арк. 121-122), школи при Ялтушківській цукроварні (Ф. 2582. Оп.1. Спр. 58. Арк.130), вища початкова школа в с. Великому Карабчіїві Кам'янецького повіту (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 58. Арк. 141-142) та перенесена вища початкова школа з с.Іванковець-Дунаєвських до с.Голозубинці Ушицького повіту (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 58. Арк. 133).

П. І. Холодний переймався долею учнів, про що свідчить його листування зо Міністром військових справ про увільнення учнів Літинської хлоп'ячої вищої початкової школи від призову до війська УНР (Ф. 2582. Оп.1. Спр. 64. Арк. 4), учнів Ільїнецької вищої початкової школи Липовецького повіту (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 64. Арк.9), учнів Балтської вищої початкової школи на Поділлі (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 64. Арк. 20). Серед документів ф. 2582 також зберігається лист учня 7-го класу Рівенської чоловічої гімназії І. Букимера до Міністра народної освіти про відстрочку від призову до війська (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 132. Арк. 52).

В. о. Міністра народної освіти П. Холодний звертався до Міністра фінансів УНР у справі надання коштів для друкування українських підручників і мап (Ф. 2582. Оп. 3. Спр. 24. Арк. 2). Листувався П. Холодний з послом УНР у Відні про замовлення видавництву “Наталка-Полтавка” мап для шкільних потреб (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 123. Арк. 1). Як керуючий Міністерством народної освіти П. Холодний уклав договір між Міністерством народної освіти та Л. Білецьким про замовлення підручника з історії української та всесвітньої літератури (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 48. Арк. 5). Також до Міністерства народної освіти звертались Посольства УНР та педагогічна місія у Відні про друкування

та видавництво шкільних підручників і книжок (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 36. Арк. 53; Спр. 44. Арк. 57-58). Листи управи товариства “Дністер” про видання шкільних підручників (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 172. Арк. 43-44) та директора департаменту вищої освіти Синявського про видання книги класичних авторів українською мовою (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 172. Арк. 39). до Міністра народної освіти свідчать про невтомну роботу Петра Івановича Холодного у розповсюдженні українських книжок.

Міністерство народної освіти в особі товариша міністра П. І. Холодного зверталось до Головного Отамана та Військового міністра з проханням звільнити шкільні будинки від військової реквізиції (Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 131. Арк. 8, 103-104).

Протягом 1921 р. Міністерство освіти розробило 24 законопроекти і постанови щодо асигнування на різні потреби освіти і культури, 18 з яких були ухвалені Радою Республіки та затверджені Головою Директорії. Але в складних умовах еміграції більшість затверджених законопроектів не була реалізована за відсутністю коштів. Українські гімназії для дітей біженців у Тарнові та Ченстохові утримувалися коштом Міністерства освіти, яке здійснювало догляд за навчальним процесом.

Міністерство народної освіти піклувалося також про надання допомоги українським студентам і викладачам вищих шкіл, які емігрували з України. Про що свідчить лист керуючого справами Директорії УНР до Міністра народної освіти про допомогу студентам в закінчені університетів закордоном. Резолюцією П. Холодний засвідчує : “До справи про організацію допомоги студентам для одержання освіти в закордонних університетах” (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 55. Арк. 1). Велику увагу П. Холодний приділяв проведенню культурно-освітньої діяльності в таборах інтернованої армії УНР. Серед документів ф.2582 зберігаються звіт директора школи табору Ланцут до Міністерства народної освіти за резолюцією П. Холодного про культурно-освітній стан в таборі: “В таборі є слідувачі культурно-освітні установи: а.початкова школа, б.гімназія,

с.читаються лекції загально-освітнього характеру для старшин і козаків, d. улаштовується народний університет, e.постійний театр, f.постійний оркестр, g.постійний хор, h.читається приблизно три рази на тиждень газета “Промінь”, к.видається журнал “Нова Зоря...”(Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 6. Арк. 18-23), рапорт директора департаменту нижчої школи М. Куриленко до Міністра народної освіти про педагогічні курси в таборах за резолюцією П. Холодного. (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 48. Арк. 2) та лист в.о. Міністра народної освіти П. Холодного до Кооперативної ради про влаштування педагогічних курсів в таборах. (Ф. 2582. Оп. 2. Спр. 141. Арк. 5).

С. Сірополко так охарактеризував завершення діяльності П. Холодного в Міністерстві освіти: “В уряді У.Н.Р. П. Холодний пробував до кінця 1921 р., коли вирішив залишити становище міністра освіти, щоб цілковито віддатися малярству та науковій праці”.⁸

Протягом п’яти років П. Холодний працював на керівних посадах у Міністерстві народної освіти. Всю свою діяльність він присвятив відродженню української школи, її реформуванню, створенню єдиної національної школи. В Україні та поза її межами він завжди захищав інтереси української школи, українських учителів та студентів, про що свідчать документи ЦДАВО України.

---

⁸ Сірополко С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876-1930): Збірник матеріалів. - Львів, 1936. - С. 67.